

VAN12 TOT18

vo

januari-februari | 2024 | jrg. 34
van12tot18.nl

1/2

EXTRA

Alle talen tellen

Extra
dik

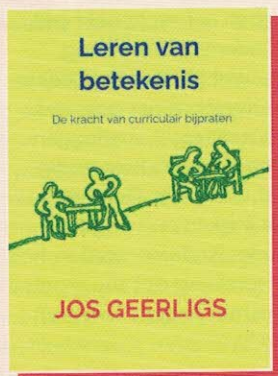
Inspectie over meertaligheid / De Motivatie-monitor / Een bijzondere weg

Curriculair Bijpraten

Het keukentafelgesprek als relevante pijler van onderwijs

Jos Geerligts schreef met medewerking van Theo van Geffen het boek 'Leren van betekenis' met als belangrijke ondertitel 'de kracht van curriculum bijpraten'. Hoewel het boek stevige kost is, bevat het een even belangrijke als eenvoudige boodschap voor iedereen die lesgeeft en te maken heeft met het willen laten reflecteren van leerlingen of studenten op hun eigen handelen. Dit laatste blijkt in de praktijk weerbarstig en veel leerlingen en studenten hebben er ook een hekel aan. Met hun boek leggen Geerligts en Van Geffen enerzijds uit hoe het kan dat het reflecteren in onderwijs zo moeizaam verloopt en anderzijds waarom leerlingen er, begrijpelijk, zo'n last van hebben. Zij bieden met het concept van 'curriculum bijpraten' een uitweg uit de impasse die zij waarnemen in de bestaande leertheorieën en het gebrekkige succes ervan bij toepassing in het huidige onderwijs.

Tekst Karen Heij



Leren van betekenis, De kracht van curriculum bijpraten, **Jos Geerligts** (met medewerking van **Theo van Geffen**), 2022, Raccent, ISBN 9789403676258

Uitgangspunt voor hun denken vormt het gedachtegoed van de filosoof Kant die vijf vermogens onderscheidt, geordend in twee

zintuigelijke en drie mentale vermogens. Zintuigelijke vermogens geven de notie van tijd en ruimte. Mentale vermogens de notie van realisme, logica en doelmatigheid volgens Kant. De combinatie van alle vijf door Kant onderscheiden vermogens borgt een evenwichtige ontwikkeling van kennis en vermogens zoals dat in en voor het onderwijs relevant is. In het aanbod van leerstof en werksituaties en het vragen naar herinneringen worden volgens de auteurs wel de zintuiglijke vermogens geoefend, maar niet de mentale vermogens. Dat verklaart volgens hen de beperkte effecten van onderwijs. Terwijl in hun ogen dat 'gebrek' eenvoudig te ondervangen is door in het onderwijs meer ruimte te maken voor wat Geerligts en Van Geffen noemen het 'curriculum bijpraten'. Vergelijk dit curriculum bijpraten met wat mensen doen aan de keukentafel, in gesprek met bekenden. Bijpraten aan de keukentafel of over de heg wordt stevast bepaald door drie vragen: 'Heb

jij dat gezien – Vind je dat normaal?' 'Begrijp jij dat nou?' 'Wat zou jij doen?' Niet letterlijk zo en soms onuitgesproken werpen mensen in het gesprek als vanzelf deze drie vragen op. Het zijn feitelijk vormen van toetsen op realisme, logica en doelmatigheid. 'Heb jij dat gezien – Vind je dat normaal?' is reflectie op realisme. De vraag aan de ander is 'Deel jij mijn indruk van de werkelijkheid?' 'Begrijp jij dat nou?' is reflectie op logica. Logica categoriseert betekenissen: appelbomen zijn planten en bijen zijn dieren. Logica kan oorzaak-gevolgrelaties tussen categorieën zien. 'Wat zou jij doen?' is reflectie op doelmatigheid. De vraag aan de ander is: 'Wat is een passende doel-middelrelatie?' De reflectie op doelmatigheid is een afweging tussen realisme en logica. Zij verbindt tussen praktische situatie en generieke kennis. Wat hierbij gebeurt is dat de frontale cortex de neuronale informatie benut uit de verschillende geheugens voor ruimte, tijd, realisme en logica en

daarmee afwegingen over doelmatigheid kan maken. In het gesprek is dit wijsheid bij beslissingen.

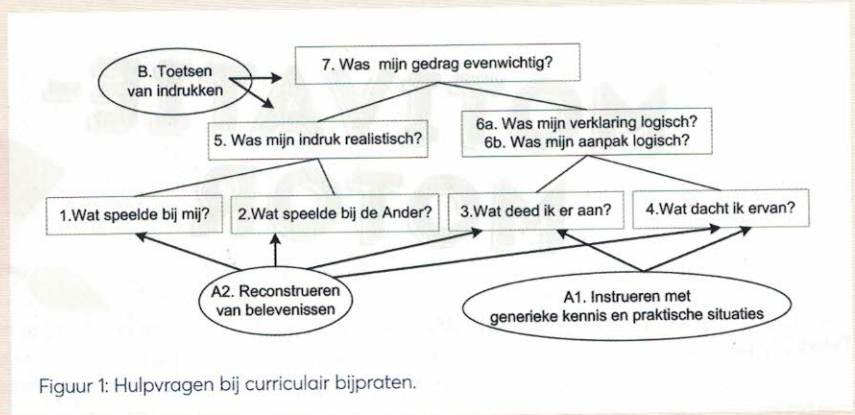
Mensen worden geboren met aanleg voor vermogens, maar zonder kennis. Alle kennis is het gevolg van onbewust of bewust leren. De kennis is geen afspiegeling van de werkelijkheid maar een verbeelding ervan, die bij ieder kan verschillen. Daarom is het zo belangrijk om indrukken bij elkaar te toetsen. In het sociale verkeer doen mensen dat voortdurend. Daarmee ontwikkelen mensen hun vermogen om te toetsen spelenderwijs en onopgemerkt. Maar het zijn hun vermogens die aanzetten om bij elkaar indrukken te toetsen op realisme, logica en doelmatigheid. En bijzonder relevant om met wijsheid beslissingen te leren nemen.

Om opleiden verder te brengen dan herinneren van parate kennis en demonstreren van vaardigheden, is curriculair bijpraten over indrukken van instructie en eigen belevenissen vereist. Het gaat om reflecteren op indrukken bij herinneringen.

Hoe curriculair bijpraten te realiseren? Idealiter is opleiden een combinatie van instrueren, herinneren en reflecteren. Instructie put uit generieke kennis uit wetenschap en praktijk, en is **aanbodgestuurd**. De instructie biedt parate kennis en vaardigheden aan die in leerdoelen zijn voorgeschreven. Dat betreft het weten en kunnen. Curriculair bijpraten behelst herinneren van eigen ervaringen en reflecteren op de indrukken van die ervaringen. Het is daardoor **vraaggestuurd**. Het betreft de eigen kennis, het kennen en verstaan.

Door bij opleiden aanbod en vraag te verbinden, door in het programma instructie naast curriculair bijpraten te plaatsen, komen zowel de leerdoelen als de eigen sturing bij opleiden aanbod. Om herinneringen op te halen is van belang niet te generaliseren, maar een enkele leersituatie in zijn geheel te reconstrueren.

De schrijvers hebben jarenlang zelf geoefend in het voeren van dit soort



Figuur 1: Hulpvragen bij curriculair bijpraten.

keukentafelgesprekken in de context van (beroeps)onderwijs. Zij hanteerden daarbij het model zoals weergegeven in figuur 1. Centraal staan hierbij vier hulpvragen voor het gesprek in de basis van Figuur 1: 'Wat speelde bij mij?' 'Wat speelde bij de Ander?' 'Wat deed ik eraan?' en 'Wat dacht ik ervan?' Deze vragen helpen de indrukken uit de leersituatie te herinneren. Denk aan respectievelijk redzaamheid, teamroutine, vakvaardigheid en vakkennis. Parate kennis uit instructie verdiept de mogelijkheden om indrukken te verwoorden.

Op reconstructie volgt reflectie, daarvoor staan drie hulpvragen in de kop van Figuur 1. Dat zijn analogen van de keukentafelvragen die een beroep doen op de drie mentale vermogens. In de figuur zijn A1 instrueren, A2 reconstrueren en B toetsen met behulp van ovals aangegeven. Reconstrueren is gericht op het verzamelen van herinneringen. Reflecteren is het toetsen van de indrukken bij die herinneringen. Een degelijke reflectie toetst op realisme, logica en evenwichtigheid.

De techniek die hierboven is beschreven lijkt eenvoudig, maar in de huidige onderwijspraktijk, die zo gericht is op het be- en/of veroordelen van wat leerlingen of studenten te berde brengen, blijken docenten het voeren van een gelijkwaardig gesprek met een leerling of student weerbarstige materie te vinden. Tegelijkertijd ervaren docenten in trainingen wel direct de waarde van het

curriculaire bijpraten. Didactisch gezien bieden het reconstrueren van elkaars verschillende indrukken van leersituaties en het reflecteren daarop kansen op gesprekken die er echt toe doen. Ook voor leerlingen en studenten biedt zo'n 'keukentafelgesprek' de mogelijkheid zich gezien en gehoord te weten in hún ervaringen in de praktijk en het sluit aan bij hun behoefte aan die open vorm van bespreken van hun ervaringen, het reflecteren erop en de verbinding ervan leggen met eerder gekregen instructie en theoretische kennis. Bijpraten ook in de volle vrijheid van het niet-beoordeeld worden. Als een wezenlijk onderdeel van het leerproces. Geerligts en Van Geffen stellen dat het curriculaire bijpraten de sleutel is tot effectiever onderwijs en vooral tot betekenisvoller onderwijs. Van Kant naar keukentafel. Het is een hele reis die zij in hun boek beschrijven maar de conclusie is eenvoudig: het curriculaire bijpraten is een essentiële, nog ontbrekende schakel die van groot belang is om te komen tot leren van betekenis.

Karen Heij is toetsdeskundige en zelfstandig onderwijsadviseur.

Kijk ook op:

